Hititçede Meslek İsimleri Teşkil Eden Suffixler

1) ***-tara-* suffixi:**
   wešiya- "otla(t)mak, beslemek, sürmek"→ *weštara* "çoban" =^{LÚ}SIPA
2) ***-talla-* suffixi:**
   haluga-/haluka- "haber, bilgi, rapor" → ^{LÚ}*halugatalla* "haberci, ulak, elçi" = ^{LÚ}*TEMI* = DUMU.KIN
   ^{GIŠ}*erhui-/irhui-* "sepet" → MUNUS/SAL ^{GIŠ}*irhuitalli- /erhutalli-* " sepet taşıyan kadın"
3) ***-ala-* suffixi:**
   auri- "sınır/hudut karakolu, gözetleme yeri" → ^{LÚ}*auriyala-* "hudut muhafızı, sınır beyi"
   ^{É}*karimmi-/karimni-* "tapınak" → ^{LÚ}*karimnala-* "tapınak görevlisi, hizmetçisi"
   arnu- "iletmek, getirmek, sevk etmek, ulaştırmak, " → ^{LÚ}*arnuwala-* "göçmen, muhacir, mülteci" Bkz. Ahmet Ünal (2016:83) "sivil tutsak, esir, köle" = NAM.RA

Hititçede Çeşitli Cümle Başlatan Kelimeler

A) ***mahhan-* /= GIM-*an*** "….dığı zaman, gibi, nasıl"
   mahhan-ma hamešhanza kišat (fakat ilkbahar olduğu zaman)
   ma: enk. bağlaç
   hamešhanza : *hamešha-/ hamešhant-/ hameškant-* "ilkbahar" Sg. nom. comm.
   kišat : *kiš-* olmak Prt. 3TŞ.

B) ***mān*:** (Eski Hitit metinlerinde "…..dığı zaman, gibi, nasıl"
   (İmparatorluk döneminde: Şart cümlesi başlatır: Eğer…. ise)
   mān ^{m}*Telepinuš I-NA* GU.ZA *ABI-IA ešhat*
   (*Ben Telepinu babamın tahtına oturduğum zaman*)

C) ***kuwapi***: "zamanında…. dığında,nasıl"
   nu-za A-BU-IA kuwapi DINGIR^{LIM}*-iš kišat*
   (Ve babam tanrı olduğunda)
   kuwapi →belirli noktaları (zamanları) belirtir.
   nu-za-kán A-NA ^{GIŠ}GU.ZA *A-BI-IA ku-wa-pi e-eš-ha-at*
   (ve babamın tahtına oturduğum zaman)

D) ***kuitman***: " …..dığı sürece, sırada, esnada, iken"
   nu kuitman A-BU-IA I-NA KUR ^{URU}*Mitanni ešta*
   (Babam Mitanni Ülkesinde olduğu esnada)

ÖRNEKLER

nu-ši mahhan kie INIM^{MEŠ} *watarnahhun*
"ona bu haberleri gönderince"

nu-za A-BU-YA kuwapi DINGIR^{LIM}*-iš* DÙ*-at*
"Babam tanrı olunca (ölünce)"

nu É*-ri-ši anneškizzi kuitman-aš* SIG$_5$*-attari*
"O (bir kimseyi yaralayan suçlu) onun (mağdurun) evinde o iyileşinceye dek aralıksız çalışır."

kuitman-ma-za-an BEL SÍSKUR *IŠTU* SAG.DU-*ŠU tetan laplepan eneran-a huittiyannai* ^{SAL}ŠU.GI-*ma luwili kiššan hukkiškizzi*
"Kurban sahibi onun kafasından saç, kirpik ve kaş kıllarını çekerken yaşlı kadın Luwice şu şekilde büyü yapar."

Sayılar/Rakamlar[1]
Hititlerde çok az istisna ile sayı sıfatlarının okunuşları bilinmemektedir. Onun için de rakamlar kullanmaktayız.
1 (bir) sayısının arkasında yatan fonetik okunuşun *ša-* olduğu tahmin edilmektedir[2]. Eichner'e göre: bu değer "*anza*" dır[3]. Bu okunuşlar çelişkilidir.

1 rakamı yarı sıfat, yarı da zamir eklerine göre çekilir:

	Sg.	Pl.
Nom. comm.	1-aš, 1-iš	-------------
Akk. comm.	1-an, 1-in	1-uš
Nom. Akk. N.	1-e	1-e
Gen.	1-el	--------------
Dat-Lok.	1-edani	1-etaš
Abl.	1-edaz, 1-eaz	1-adanta

2 rakamının arkasında diğer Hint-Avrupa dillerinde yaygın olan *da-* fonetik değeri yatar.
3-4 rakamlarının fonetik değeri için MEŠEDI entrüksiyonu dediğimiz IBoT 1.36 I 36 vdd. önemlidir.

[1] Bu kısım için bkz. Ünal, 2019.
[2] Ünal, 2019: 167.
[3] Eichner, 1992. (Anatolian Numerals)

> Burada tuvalete gitmek isteyen bir koruma (nöbetçi) asker, yanındaki askere, o da zincirleme yanındaki askere şöyle söyler:
> "*nu-ši tezzi* ^{DUG}*kalti-wa kattan paimi apaš-a para tametani* ^{LÚ}MEŠEDI *tezzi apaš-a para* ^{LÚ}*tarriyanalli tezzi* ^{LÚ}*tarriyanalliš-ma* ^{LÚ}*duyanalli tezzi*"
>
> "*O (asker) ona (yanındakine) söyler: "aşağıya tuvalete ineceğim" O (da bunu) diğer muhafiz askerine söyler. O da devamla üçüncü adama (tariyanalli) söyler. Üçüncü adam da dördüncü adama (duyanalli) iletir.*" Ünal, *tariya*- ve *duya*- kelimelerine işaret ederek, *tariya*-'nın diğer Hint Avrupa dilleri ile aynı olduğunu, *duya*-' nın ise Sanskritçe *turya*- ile karşılaştırılabileceğini belirtmiştir. (2019: 168).

Hititçede daha yüksek rakamların yazılışları komplikedir. Özel çivi yazısı işaretleri ile yazılır ve okunuşları bilinmez.

NIŠ "20"

NIMIN "40"

NINNU "50"

GÉŠ, *ŠUŠI* "60"

LĪMU "1000"

SIG$_7$ "10000"

Sıra sayıları:

hantezzi- "*birinci*",

dan-/tan- "*ikinci*"

apezzi- *"sonuncu, en sondaki"*

<u>Sayı Zamirleri Şunlardır:</u>

1-anki, 2-anki, 3-anki : "bir kez, iki kez, üç kez"

Akadça -*ŠU* "kez, kere, defa" ekiyle *1-ŠU, 2-ŠU, 3-ŠU* "bir kez, iki kez, üç kez" zamirleri yaygınca kullanılır.

Negotation (Olumsuzluk)

Hititçede negasyon yani olumsuzluk bildiren sözcük diğer Hint-Avrupa dillerinden etimolojik olarak iyi tanıdığımız, (ing. Not) *natta*'dır. Bunun yerine de sıklıkla Akadça *UL* kullanılır.

Örnekler: LUGAL-*uš UL-pa-iz-zi* "Kral gitmez."

nu namma I-NA ÍD*Šeha UL paun*→ "Bundan başka *Šeha* Nehri Ülkesine gitmedim."

nawi: "*henüz değil*"

nuwan: "*asla*"

le yasaklayıcı (inhibitif) men edici durumlarda kullanılır.

"*nu-wa BELI-NI A-NA* URU*Hayaša le paiši"*

"Aman beyimiz şimdi sakın Hayaša ülkesine gideyim deme!"

Hititçede SORU cümleleri:

*****Olumsuz soru cümlelerinde olumsuzluk sözcüğü tümcenin hemen başında yer alır.

UL-war-an tuetaza memiyanaz kuennir

"Onu senin sözün üzerine öldürmediler mi?"

** "ne (*kuiš, kuit*), kim (*kuiš, kuit*), ne kadar (*maši-, mašiyant-*), ne zaman (*kuwapi, kuwapit*)" vs. gibi soru sıfatları veya zamirleri dışında soru cümlelerini belirleyici gramatik malzeme (vurgu, soru işareti) yok denecek kadar azdır. Belki de konuşma dilinde ses tonu ya da vurgulamayla ifade ediliyordu.

ŠEŠ-*YA-za malaši* "kardeşim onaylıyor musun?" *malai-* "onaylamak, uygun görmek"

DINGIR*LIM* *-za kidaš waškuwaš šer* TUKU.TUKU-*wanza "Ey Tanrı, bu ihmaller yüzünden mi kızdın?"*

ŠA ŠEŠ-*YA-ma* NU.GÁL *imma kuitki* "Kardeşimin (gerçekten) hiçbir şeyi yok mu?" NU.GÁL: "değil, mevcut değil, var olmayan, yok"

***Soru zamirleriyle birlikte kurulan tümceler sıkıntı yaratmaz.

kuwapi-war-aš pait

"O nereye gitti?"

kuiš-war-aš-kán kuenta

"Onu kim öldürdü?"

nu-wa kuit BAL-*nun*

"Niçin isyan ettim ki?

šallayaš-kán DINGIR^{MEŠ}-*aš kuiš šalliš*

"Tanrılar arasında kim (en) büyüğüdür?"

Dolaylı Soru Tümceleri

Bu tür cümleler, man……man "ya….ya" ile kurulur.

nu ^{m}*Urhi-Tešupaš kuit apiya na-an punuš man kiššan man UL kiššan*

"Urhitešub bizzat orada olduğundan, ona öyle mi, yoksa öyle değil mi diye sor?"